



**Wojciech Jankowski**

**INWENTARYZACJA PRZYRODNICZA GMIN  
NA DOLNYM ŚLĄSKU**

**Nature surveys of the gminas in Lower Śląsk**

**Abstract**

To this point in time, approximately 120 gminas (elementary units of territorial administration) in Poland have been subjects of nature surveys. From 1991—1993, a nature survey was executed in the Lower Śląsk area covering 37 gminas of the Wrocław Voivodship and in 1993 surveys in the Jelenia Góra and Legnica Voivodships were undertaken. In connection with limited funds for surveying, this work was completed in support of simple methods and range limited to data collection on endangered and protected flora and fauna and those worthy of protection and their habitats.

**KEY WORDS:** Southwest Poland, nature survey, methods.

Zasady sporządzania powszechnej inwentaryzacji przyrodniczej dla gmin opracowała Dubel (1990), na zlecenie Ministerstwa Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Opracowane zasady zostały rozesłane przez Ministerstwo do Wydziałów Ochrony Środowiska Urzędów Wojewódzkich jako praca modelowa. W 1991 MOŚZNiL skierowało do Urzędów Wojewódzkich zalecenie wykonania powszechnej inwentaryzacji przyrodniczej gmin. Według oceny Departamentu Ochrony Przyrody dotychczas wykonano inwentaryzację przyrodniczą w około 120 gminach.

W czasie konferencji w Dębne k/Warszawy poświęconej inwentaryzacji przyrodniczym i ich roli w sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego (1994), Symonides przedstawiła miazdzącą krytykę większości dotychczas wykonanych

inwentaryzacji, zlecanych przez Departament Ochrony Przyrody. Wg Symonides inwentaryzacje nie są porównywalne, mają one bardzo różny zakres opracowań, wykonywane są one często przez przypadkowych ludzi. Często są to opracowania, w których cały opis fauny i flory ogranicza się do kilku zdań. W rozdziale fauna dane zaczerpnięte były z atlasów. Cytowane listy gatunków chronionych były przepisywane z opracowań odnoszących się do większych obszarów — mezoregionów. Zdarzało się tak, że brakowało w zespole opracowującym gminę specjalisty z danej dziedziny np. ichtiologa, w takim wypadku pomijano wykaz gatunków chronionych ryb.

Można obecnie stwierdzić, że zakres prac zalecanych do wykonania przez Dubel (1990) jest o wiele za szeroki. Autorka proponuje inwentaryzację środowiskowo-przyrodniczą, a nie tylko przyrodniczą jak sugeruje tytuł zlecenia. Opracowania o tak szerokim zakresie były bardzo kosztowne, wymagały zaangażowania dużych zespołów ludzi. Powodowało to bierny opór ze strony Wydziałów Ochrony Środowiska Urzędów Wojewódzkich. W wielu województwach np. w woj. wałbrzyskim nie rozpoczęto jeszcze inwentaryzacji.

Zasadniczy sprzeciw budzi zbieranie danych z zakresu ochrony środowiska, będących w posiadaniu różnych Wydziałów i Urzędów jak np.: chemizacja gleby, zrzuty ścieków, systemy kanalizacyjne, wysypiska odpadów z podaniem ich pojemności i wyposażenia, systemy gromadzenia i transport odpadów, oraz technologie unieszkodliwiania odpadów. Wymienia się listę oczyszczalni ścieków z ich lokalizacją, rodzajami, parametrami technicznymi i technologicznymi, systemy wodociągów i kanalizacji oraz melioracji, źródła poboru wody, sposoby jej uzdatniania, a także klasyfikację gleb wykorzystywanych przez rolnictwo, itp. Oprócz inwentaryzacji środowiskowo-przyrodniczych gmin finansowanych przez Departament Ochrony Przyrody wykonano też inwentaryzację przyrodniczą opłaconą przez Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska. Pozwoliło to na większą samodzielność w ustaleniu zakresu planowanych prac.

Na Dolnym Śląsku najwcześniej bo w 1991 r. rozpoczęto inwentaryzację w woj. wrocławskim. Została wykonana w III etapach i zakończona w 1993 r., obejmowała 37 gmin. Zakres opracowania został zawężony do inwentaryzacji gatunków chronionych roślin, lokalizacji i opisu drzew pomnikowych, chronionych bezkręgowców i ryb, wybranych gatunków chronionych płazów, gadów, ptaków i ssaków. Zebrane doświadczenia wskazują, że lista gatunków zwierząt wyznaczonych do mapowania jest za krótka. Dotyczy to w szczególności płazów i ptaków. Zbieranie danych dotyczących kilkunastu gatunków ptaków nie wystarczyło do waloryzacji ornitologicznej gminy.

W 1993 roku rozpoczęto inwentaryzację przyrodniczą w województwach: legnickim i jeleniogórskim. W legnickim opracowano 2 gminy, w jeleniogórskim 6 gmin. Skorzystano z doświadczeń uzyskanych w czasie inwentaryzacji woj. wrocławskiego.

Nie mamy wątpliwości, że przy ograniczonej ilości środków przeznaczonych na inwentaryzację przyrodniczą należy się skupić na wyszukiwaniu stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt. Prowadzimy badania terenowe polegające na „prze-deptywaniu” gminy przez specjalistów z różnych dziedzin. Zbieranie danych przebiega wg ujednoliconych wzorów. Dla każdego stanowiska wypełnia się tzw. informację paszportową, gdzie wpisuje się oprócz województwa, gminy — miejscowość, nr obiektu (zapis cyfrowy), nazwę rodzajową i gatunkową polską i łacińską, rodzaj obiektu, współrzędne geograficzne (wg mapy 1:100000), szczegółowe położenie obiektu np. 1,5 km od wsi X. W opisie podaje się przynależność systematyczną (rodzina), opis środowiska — np. las mieszany z licznym udziałem leszczyny, w runie m. in. fiołek leśny, zawilec gajowy, obficie podagrycznik pospolity, podaje się bliższą informację o liczebności populacji i jej stanie zachowania.

Mamy opracowany system komputerowy i zebrane dane będą wprowadzone do bazy danych.

Znalezione stanowiska gatunków chronionych są nanoszone na mapy w skali 1:25000 osobno dla gatunków roślin i zwierząt oraz w woj. legnickim lokalizacji drzew pomnikowych. W podsumowaniu każdego opracowania, zaznacza się obszary godne ochrony poprzez proponowaną formę, np. użytek ekologiczny, rezerwat lub obszar chronionego krajobrazu. Zbierane są dane na temat wszystkich chronionych roślin i ryb. W przypadku ryb oprócz nanoszenia na mapy stanowisk gatunków chronionych, zestawia się pełną listę gatunkową ryb występujących na terenie gminy, z zaznaczeniem, które gatunki w jakich rzekach występują. W mniejszych ciekach przeprowadzane są odłowy agregatem elektrycznym, w większych zaś podrywką, wędką, a także przeprowadzane są wywiady wędkarskie oraz zbierane dane z PZW.

W przypadku płazów i gadów mapowane są tylko gatunki chronione rzadkie w danym regionie kraju, pozostałe chronione licznie są omawiane w tekście — podaje się liczebność, środowisko.

W przypadku ptaków oprócz gatunków skrajnie rzadkich (są to gatunki których gatunki, których występowanie na Dolnym Śląsku nie przekracza 20 stanowisk), co do których nie ma wątpliwości, sporządzono listę 68 gatunków ptaków chronionych, dla których wypełniane są informacje paszportowe i nanoszone na mapę. W przypadku dużej liczebności danego gatunku na terenie gminy — jeśli przekracza ona 1 parę/10 km<sup>2</sup> (wielkość gminy zwykle waha się między 50 a 300 km<sup>2</sup>), nie nanosi się na mapę jego stanowisk, ponadto sporządza się listę gatunków występujących w gminie. Metodyka zbierania danych jest typowa dla ornitologicznych badań faunistycznych.

Ssaki — drobne gryzonie i owadożerne „odławia” się przy pomocy pułapek, podaje się dokładny opis miejsca odłowów. Oznaczano też materiał kostny ze zbieranych wypluwek, w celu zlokalizowania gatunków z rodziny pilchowatych, kontrolowano skrzynki lęgowe ptaków, dziuple. Większe ssaki — bezpośrednio obserwacje, tropy, odchody, resztki pokarmowe, ślady na drzewach i wywiady z leśniczymi.

Nietoperze — przeszukiwano strychy kościołów, budynków mieszkalnych, jaskinie, bunkry, odławiano w sieci, przeprowadzano nasłuch przy użyciu detektora oraz ankiety.

Dla wszystkich zidentyfikowanych organizmów, tj. roślin i zwierząt podaje się skalę zagrożenia oraz postuluje się zabiegi ochronne. Poszczególni wykonawcy przedstawiają formę ochrony dla poszczególnych proponowanych obszarów, np. park krajobrazowy, rezerwat, użytek ekologiczny itp. Na podstawie przedstawionych propozycji ichtiologa, herpetologa, ornitologa, teriologa opracowuje się zbiorczą informację do wyznaczenia cennych obszarów na terenie gminy. Podobnie botanicy przedstawiają swoje propozycje i tak na tej podstawie np. w woj. wrocławskim utworzono i zatwierdzono przez Wojewodę dwa użytki ekologiczne.

Wytyczone przyrodniczo cenne obszary pomagają konserwatorowi przyrody w opiniowaniu planów zagospodarowania przestrzennego, korzystają z nich sami planiści, wykorzystywane są one przy opiniowaniu wyznaczonej granicy rolno-leśnej, przy opracowywaniu i opiniowaniu nowych inwestycji, służą do rozmów z Agencją Własności Rolnej w sprawie wyłączenia ze sprzedaży.

W woj. jeleniogórskim informacje paszportowe dotyczące gatunków chronionych roślin i zwierząt są uzupełniane przez osobny zespół ludzi, którzy wprowadzają dane o pomnikach przyrody ożywionej i nieożywionej, dane o parkach i zespołach pałacowo-ogrodowych, o zieleni przykościelnej i przycmentarnej. Również zbiera się dane i lokalizuje się źródła, cieki wodne, punkty widokowe, szlaki turystyczne i rezerваты przyrody. Dla każdego obiektu prowadzona jest waloryzacja na mapach 1:5000, gdzie zaznacza się wartość turystyczno-krajobrazową oraz stan zachowania obiektu inwentaryzowanego.

Jak wynika z powyższych opracowań ochrona gatunkowa roślin i zwierząt musi mieć przedłużenie w innych formach działalności ochroniarskich, jakimi są tworzenie użytków ekologicznych, rezerwatów czy też parków krajobrazowych.

Prace nad tak pojętą inwentaryzacją gatunków chronionych mają też na celu, poprzez przekazanie tych opracowań do gmin, oddziaływać na świadomość i kształtowanie postaw ludzi.

Adres autora:

„FULICA”

ul. Szkocka 79/23

54-492 Wrocław